

PROLOGUS.

Nulla fere est historiæ virorum de republica meritorum, si ab ipsis principibus discefferis, pars, quæ magis ad ipsius reipublicæ notitiam pertineat, quam quæ in vitis meritisque Cancellariorum enarrandis versatur. Hi enim fuere semper consilii publici principes, auctores rerum laudabiliter in civitate gestarum, quos adeo honorificentissimis elogiis semper & ubique ornatos constat. Antiquitus & hodie Cancellarium regum principumve *cor, os, manus oculosque* & esse & haberi, in vulgus notum est. Sed animus non est, titulos laudesque, quibus generatim Cancellarii dignitas efferrî solet, colligere, atque illius officium partesque describere. Quemadmodum enim tam altum ego neque sapio, neque sapere debeo, ita nec opera abutar in re jam a doctissimis summisque viris illustrata. Satis sit, nominasse *Mallinckrotios, Lanovios, Thulemarios, Schilteros, Struvios*, ceteros, quorum de archicancellariis, vicecancellariis, cancellariis ac secretariis commentationes junctim edidit clarissimus *Jacobus Wenckerus* (a). Plerique quidem auctorum istorum in historia ac serie Cancellariorum imperii ac regionum nectenda versantur, neque tamen inter eos desideres, qui generatim de officio Cancellarii disputarunt. Rariores sunt, qui Cancellariorum provincialium notitiam aperiant; at sunt

A

hoc

(a) Volumine, cujus index est: *Collecta archivi & cancellariæ jura*; quod utinam auctius denuo prodeat!

* *) o (* *

hoc præstantiores viri, qui etiam hac in parte supplementa historię provincialis a se ornatę scripserunt, *Valentinus Ferdinandus de Gudenus* (b) & *Jochimus Ernestus de Westphal*, quorum ille *elenchum Cancellariorum electoralium Moguntinensium* ad nostra usque tempora diligentius congestum edidit (b) hic vero *de Megapolitanis ac Cimbricis Cancellariis* copiose disputavit (c). Horum exemplo nobis ad imitandum proposito contenti quoque erimus eorum commemoratione, quę ex domesticis documentis de Cancellariis aulę & provincię Bipontinę discere licuit, inde a seculo XIII usque ad nostra tempora.

II. Neque vero nobis defunt antiquiora vestigia Cancellariorum tituli, quem sibi sumserint dynastarum egregię libertatis virorum in provincia hac cisrhenana & Vosagica notarii seu protonotarii. Documentum profecto ejus rei vetustissimum nobis præbet charta an. DCCCXXXVIII scripta dudum a nobis edita (d), qua Wiligarta, nobilissima Franca cum nepote suo Werinhero comite monasterio Hornbacensi curtim Willigartawisa cum proxima silva in pago Spirensi donavit, ab ipso imperatore Ludovico pio confirmata. Ita nimirum illius finis se habet: *Actum in Gylnheim manu Sygebaldi cancellarii confirmatio autem facta Lutramnesforst sub Siggero comite XI kal. Junii*. Quum Gelhemium villa fuerit, non regia, sed illorum ipsorum dynastarum Francorum, atque facta ibidem donatio antecesserit confirmationem in Lutramnesforst factam, denique inter regios Cancellarios nullum Sigebaldus cognitus sit *Mallinckrotio & Lanovio*, vel in collectione scriptorum & documentorum *Bouquetiana* amplissima

(b) In *Sylloge I variorum diplomatariorum &c.* p. 499-556.

(c) In præf. ad Tom. III. *Monim. inedit. rerum Cimbric.* p. 13. sqq.

(d) In *Orig. Bipont.* P. I, cap. III, §. VIII.

plissima reperiatur, dubium superesse nequit, quin is SIGEBALDUS CANCELLARIUS Werinheri comitis ac dynastæ Franci fuerit notarius. Sed rariora sunt hæc vestigia Cancellariorum inferioris, quam regiæ dignitatis, neque igitur illis istos persequi lubet, licet.

III. Ex quo autem Germaniæ proceres non solum terras patrimoniales, sed etiam beneficiarias jure regio imperii summi æmulo administrarunt, etiam cancellarias, hoc est, imperii civilis officinas, instituendi iisque Cancellarios præficiendi facultatem habere cœperunt, ita tamen, ut soli principes comitesque potentiores honorificentiores Cancellarii titulum proprie adhiberent ad eos honestandos, quos rebus civilibus gerendis, secretariorum & scribarum cohorti atque publicis scriniis seu tabulariis præficere debebant (e); ceteri vero status imperii, ut comites minores, civitates imperii liberæ, quid enim dicam minorum gentium dominos nobilesque, ab eo abstinerent, ut plurimum Secretarios, cancellariæ directores, syndicos & scribas civitatis nominasse contenti (f).

IV. Quemadmodum vero principes ecclesiastici notarios suos ineunte seculo XIII protonotarios, dein secretarios, heimliche oder oberste Schreiber, tandem Cancellarios,

A 2

rios,

(e) Cf. *Got. Struvii Diss. de Cancellario principis* cap. III, apud *Wenckerum* l. c. p. 173. & *Ahasveri Fritschii Tract. de jure Arch. & Cancell.* cap. III, apud eund. p. 21 seq.

(f) Civitates imperii tamen nonnunquam olim modestiæ fines hac in parte transgressas esse, observari licet. *Wenckerus* quidem in *Obf. r. ad G. Aebbtlinum* (vide *Appar. & Instrucl. Archiv.* p. 15. sq.) *Sebastianum Brand*, syndicum & scribam civitatis Argentinensis, Cancellarii titulum usurpasse recte contendit. Verum id stilo oratorio, & studio honoris condonandum fuit.

rios, observante L. B. de *Gudenus* (g) appellarunt inde ab anno MCCCCXXX (h): ita nec recentior est, imo paulo antiquior Cancellariorum in hac provincia dignitas, quippe quæ statim, ex quo Ruperti III Palatini electoris & cæsaris filius Stephanus ad comitatum Bipontinum una cum aliis terris in tractu Hundsruock, ceterisque per divisionem illam terrarum inter quatuor fratres an. MCCCCX factam regendum accessit, in consilio ejus æque & foceri, Friderici comitis Veldentini ultimi, effulgere cœpit; quod Cancellariorum nostrorum antesignanus NICOLAUS LANGWIRT de SIMMERN, primo loco laudandus, abunde demonstrabit.

V. Quod vero pridem observarunt eruditi, principum consiliarios fuisse equestri ordinis homines (i), idem exempla domestica docebunt dein adferenda. Horum apud nos primas tenebat, qui simul aulæ præfectus erat ac purpuratorum princeps, magister & aulæ & curiæ, Hofmeister, antiquo & illustri loco natus. Quum autem præter eos opus esset viro haud vulgaris doctrinæ, æque prudenti & in rebus agen-

(g) loc. cit. p. 500 & 524.

(h) Neque etiam antiquior est series cancellariorum Trevirensium, quorum copiam suppeditant indices *Hist. Trev. dipl. Hontheimianæ*.

(i) Laudamus instar omnium *Christ. Lud. de Scheidt*. Is in libro, quem inscripsit: *Historische und diplomatische Nachrichten von dem hohen und niedern Adel in Teutschland &c.* p. 128. sq. inquit: *Der Landesherr hatte ordentlicher Weise keine andere Raethe, als aus dem Ritterstand, auſſer daß zuweilen das Cunzler- oder wie es damahls genennet wurde, das Schreiber-Amt, weilen der Adel damahls in studiis nicht geübet war, an geistliche von burgerlichem Stande kam.* Loquitur vero auctor de sec. XIII. A seculo certe XV nulli apud nos cancellariæ præfuerunt, nisi laici; interque eos etiam viri nobiles.

agendis, expediendis versato, adjungi illis oportuit, qui in omnibus negotiis præiret Cancellarium, plerumque conditionis civicæ & plebejæ virum. Eadem de causa, præsertim ex quo judicium imperii supremum, quod vocant, camerale institutum erat, atque jus civile Romanum invalescebat in judiciis, ordinationibus judiciariis maxime adjutum, legebantur quoque qui a consiliis essent, legum periti, iique honoribus Academicis ornati *Rechtsgelehrte Râthe*, qui vel apud ceteros de jure responderent, vel in causis principum caverent, vel in curiis juri dicundo præessent. Quemadmodum igitur curiæ & aulæ magister, consiliariorum equestris ordinis princeps, omnes anteibat dignitate (k), ita primarius ex jureconsultis, Cancellarius, mens quasi erat consilii publici, idemque præses cancellariæ, legum rescriptorumque moderator, scriniorum magister, custos sigillorum. Dirigebat cancellarius collegarum negotia & consilia, imperabat secretariis, registratori seu tabularii præfecto, scri-

A 3

barum

- (k) Tanta is auctoritate pollebat, ut ipsius etiam principis non minus, quam ejus ministerialium & officiatorum censorem agere auderet. Sed dicat hoc potius ipse dux sapientissimus Joannes I, cujus *ordinatio cancellariæ* d. 27 Jan. an. 1586 confirmata cap. XLVII sub initium hæc de magistri aulici officio statuit: *Vnser Hoffmeister soll jederzeit, wie wir wollen, ein getrewlich vffsehens vff vnserer Persohn haben, vnd so wir etwas, das vns oder vnsern Erben, auch vnserm Land vnd Leuthen, es were gleich was es wolle, zu Verweiß, Nachredt, Verkleinerung oder Nachtheil kommen mücht, redten oder thäten, das soll er seines besten Vermögens vorkommen, vndt vns jederzeit vndt sonderlich, wo er an vnserer Persohn etwas sträfliches sehe, dauor getrewlich warnen, vndt vns sein bedenken vndt vrsachen anzuzzeigen nit vnderlassen, daß wir anch genediglich von Ihme jederzeit vffnehmen, vnd vns der Gebür darunter halten sollen vndt wollen. Gleichergestalt soll Er auch ein getrewliches vffsehens vff alle vnserer Khaet, Amtdiener vndt Befehlsleute haben &c.*

barum cohorti &c. Denique is erat secundus a principe, sicuti primus ab eodem erat aulæ præfectus.

VI. Omnes vero five equestris five civici ac plebei generis consiliarii, simpliciter dicebantur olim consiliarii Ráthe, ex quibus, qui seniores erant, ac peritiores & fideliores existimabantur, sanctioribus adhibebantur consiliis, quales plerumque erant, qui gravissimis muneribus defuncti honorem consiliarii extraordinarium adepti erant. Scilicet alii consiliariorum ordinarii erant, & ut ita dicam, ad residentiam obligati, alii autem extraordinarii five honorarii, Ráthe von Haus aus, quos in gravioribus negotiis adhibere, consulere, & ad ea obeunda evocare solebant principes nostri. Illi quidem sec. XVI sub Wolfgango duce ejusque filio Johanne dici cœperunt Canzleiráthe & Hofráthe. Seculo demum XVII consiliariorum principes vocantur consiliarii sanctiores, Geheime Ráth. Quam vim diversæ istæ appellationes hodie habeant, non est, quod dicamus.

VII. Procurabat autem senatus sub auspiciis tum principis ipsius, tum aulæ magistri & Cancellarii, omnia quæ tum ad statum publicum pertinent, Regiment, tum ad causarum in prima vel secunda instantia dijudicationem spectant, Hofgericht, tum quæ feudalia erant, Lehenhof, tum sec. XVI & XVII res ecclesiasticas. Seculo enim XVI jam inde abstracta vulgaris redituum procuratio, quæ consiliariis peculiaribus mandata erat, atque adeo secretario proprio indigebat, qui tum vocabatur Kammer-schreiber & numerarii simul provinciam sustinebat. Distincta igitur in senatu agitabantur consilia; alia, quæ regimenti & cancellariæ, alia quæ judicii aulici, cujus præsidem agebat judex aulicus, Hofrichter, unus ex consiliariis equestris ordinis; alia quæ curiæ feudalis erant; hinc triplex genus secretariorum, quorum princeps erat secretarius cancellariæ, alius secretarius judicialis,

Hof

Hofgerichts Secretarius, alius feudalis Leben Secretarius (1); hujus & istius personam plerumque unus idemque sustinebat.

VIII. Itaque Cancellarius, in quo maxime reposita erat cura rerum civilium, tum publicarum, tum forensium, rerum feudalium & ecclesiasticarum, unus erat cancellariæ & scriniorum magister, cunctis, quorum erat gesta in literas redigere, tabulas actaque adservare, præerat, denique sigillorum & majoris, & curiæ feudalis, & judicii aulici custodiam agebat, ipse graviora negotia expediebat, cetera sub auspiciis suis peragenda mandabat collegis ac secretariis. Tali igitur præside rerumque gerendarum auctore & actore nunquam carere poterat senatus principis. Itaque si nemo aderat, qui Cancellarii honorem haberet, illius certe potestatem tenebant vicarii, vel Procancellarius, vel cancellariæ director, vel secretariorum princeps, vel senior consiliarius cum hoc ipso cancellariæ secretario. Habebat enim semper post Cancellarium protosecretarius auctoritatem non solum in ceteros secretarios & scribas, sed & absente illo quadam ratione in ipsos consiliarios (m). Tanta cum eorum esset præroga-

(1) Scribimus hæc fide tum documentorum, quorum non nulla infra inferemus, tum laudatæ ordinationis cancellariæ subnixi.

(m) *Ordin. cancell.* cap. LII vom Ambt vndt Beuelch eines Cantzley oder obersten Secretarien. *Vnser Cantzlei, Secretarius soll allweg daran sein, auch so oft es vonnöthen, bei dem Cantzler vndt andern vnsern Rhäten fleißig anmahnen, daß dieser vnserer Ordnung in allen Punkten -- getrewlich gelebt vndt nachgesetzt werde -- Dergleichen soll im Abwesen vnser Cantzlers, im fall wir keinem andern die Verwaltung der Cantzley befehlen, sich der ordentlichen Geschäft, so sonst dem Cantzler -- zu verrichten ist, souiel ihme müglich getrewlich annehmen, vndt die andern Rhät, so oft es die Notturfft erfordert, daran mahnen auch Ihme dem Cantzler zu seiner Ankuft von den fürnembsten puncten Relation thun &c.* Idem quoque sæpius simul consiliarii partes habebat, atque sigilli minoris cancellariæ custos erat perpetuus.

rogativa, aliquoties factum est, ut ipsi munere suo optime defuncti Cancellarii dignitate potirentur. Sensim vero huius secretarii auctoritate decrescente (n), auctoritas absente aut mortuo Cancellario, sive Procancellario, sive direttore omnis esse cœpit penes seniorem ex consiliariis.

IX. Magister curiæ idemque summus aulæ præfectus, Hofmeister, qui in archipalatinatu dicebatur Groshofmeister, quamvis in curia esset primus a duce, atque gravissimis negotiis adhiberetur tum domi tum foris obeundis, nunquam non a latere habebat Cancellarium in rebus publicis. Spectabatur in illo quidem generis nobilitas, prudentia usu exercitata, integritas gravitasque excellens, neque vero prisco- rum temporum ratio pati videbatur, ut fortissimus quisque doctrinæ civilis subsidiis esset instructus. Nihilominus in illis plerisque, qui seculo XVI hac dignitate ornati fuerunt, prudentiam quandam singularem rerumque usum hoc magis admirari debemus (o), quo magis sequiori tempore etiam a civilibus artibus equestris ordinis homines abstraxerunt studia militaria. Quemadmodum vero post curiæ magistrum in consilio principatum tenebat Cancellarius, ita ille in aula habebat comitem seu socium, aulæ præfectum, Haushofmeister, alias mareschallum, ita ut hic ipsius auctoritatem revereri deberet (p). Quod ad ordinem, qui inter purpuratos

(n) Quod factum esse suspicor, regnante Friderico duce, haud adeo in viris ad negotia fideliter obeunda deligendis felice.

(o) Excellentes sane viri ista ætate fuere, *Ludovicus ab Eschenau*, *Christophorus Landshadius a Steinach*, *Wernherus a Zeiskheim*, quorum merita laudesque in primis data occasione celebrare animus est.

(p) Etiam seculo XV Palatinis ille vocabatur mareschallus, cum nostra in provincia serius quoque diceretur Haushofmeister. Atque is semper ex nobilitate legebatur.

tos hosce reique publicæ administros intercedebat, attinet, de ejus prærogativa nulla fere illis suboriri videbatur æmulationis causa. In compositionis inter Fridericum victoriosum electorem & Ludovicum ducem nostrum tabula an. MCCCCLXIII hic illis assignatus legitur ordo, ut primus sit magister curiæ supremus, dein Cancellarius, tum marschallus, tum protonotarius, tandem ceteri consiliarii nominentur (q). Factum tamen est, ut quando tum magister curiæ, tum Cancellarius se munere suo abdicabant, consiliarium honore retento (r), eorum successores, & ætatis & ceterorum meritorum ratione habita, illis cederent. Sed mitamus hæc.

X. Superest, ut de tertio præsidum genere dicamus. Ex quo enim tempore Wolfgangus dux sæpius absens erat, quippe qui non solum aliquantum temporis Friderici II electoris in Palatinatu superiori locum tenuit (s), sed etiam bellicis expeditionibus a reipublicæ administrandæ cura avocari se subinde passus est; atque illum magister aulæ sequebatur:

B

opus

-
- (q) Quod jam observavit præclarissimus *Kremerus* in *historia Friderici I, electoris Palatini*, patrio sermone scitissime scripta L. VI, p. 629 not. 9; Vide documentum ipsius in adjuncto *Codice diplom. N. LX*, p. 318.
- (r) Scilicet sæpius factum est, ut ob laborum multitudinem & gravitatem, eorum maxime, qui in legationibus obeundis consistebant, munera commutarent, vel præfecturis, vel consiliarium honoribus, nullam certe splendoris deminutionem passuri.
- (s) Quam vicariam administrationem haud tamen inde ab an. 1544, uti fere omnes scriptores asserunt, adesse putandus est. Friderici II electoris fratrem, Wolfgangum sapientem, a pio nostro heroe, Wolgango Bipontino, distinguendum, an. 1545 Vicegerentis officio functum esse in provincia superiori Palatinatus, demonstrat pactum agnatorum principum Heidelbergense d. 11 Febr. 1545 in *Tolmeri Cod. dipl. n. CCXXII*, p. 166 sq.

opus erat vicario ducis, qui illius locum apud nos teneret, vicegerentis, *Stadthalter*, titulo illustris (t). Hic igitur eodem fere, quo magister curiæ, functus est officio atque ita ex mandato agebat, ut Cancellarium in rebus cum auctoritate gerendis adjunctum haberet (u). Similes illis fuere, aut potius majori auctoritate tempore imperii Suecici produces Bipontini, quos vocabant *gubernatores generales* (v).

XI.

- (t) Primus, qui vicegerentis dignitate auctus sese mihi obtulit, est *Wernherus Zeisskheim* an. 1551. Post ipsum an. 1555 literis Ambergæ d. 24 Aug. datis a Wolfgango duce, designatus est locumtenens *Johannes de Schwartzenberg*, cujus in locum an. 1558 25 Dec. successit *Guilielmus Cranz de Geispoltzheim*, consiliarius ante & satrapa Bipontinus. Hujus sub initium anni 1561 absentis vices agere iussus est *Wolfgangus Wamboldus* ab *Vinstatt*, consiliarius, iudex curiæ & satrapa Bipontinus. Rediit quidem eodem anno *Cranzius* ac munere suo functus est, sed tamen postea illud dimisit, in Lotharingia consiliarii ac provinciæ Germanicæ ballivii officia suscepturus. Quo facto vicegerentis provinciam adiit illustrissimus dynasta de *Hohengeroldseck*, *Quirinus Gangolfus*; qui cum simul tribunus militum esset, Wolfgangi ducis in Galliam expeditionem facientis comes ibidem d. 3. Oct. 1569 prelio occubuit, conf. *B. Herzogii Elsassische Chronik* L. V. p. 129. Postquam vero eodem anno d. 11 Jul. Wolfgangus fortissimus ipse princeps ex hac vita excefferat, Johannes princeps, heres ducatus Bipontini, apud fratrem majorem in aula Neoburgica commoratus est usque ad an. 1575, quo temporis intervallo reipublicæ nostræ cura commissa fuit consiliariis regentibus, quibus præerat vicegerens *Johannes Landschadius a Steinach*, Christophori filius. Tandem advenit ipse exoptatissimus princeps ad gubernacula reipublicæ an. 1629 obuius nobis fuit *Joannes Casimirus Colbius de Wartenberg* vicegerens.
- (u) En verba ipsa literarum inaugurationis: *Also daß er mit vnd sampt vnsern ime zugeordneten Cantzler vnd Rethen vnser eigen Fursteuthumb vnd Landschafft seine gebuer von vnsern wegen handhaben solle &c.*
- (v) Postquam ducatus avitus Bipontinus, (quem a gallis occupatum inde ab obitu Friderici Ludovici ducis rexit primum gloriosissi-

XI. Exstincta familia regnante Landsbergenſi in Fridericō Ludovico, duce ultimo, ante quam ob violentam Gallorum poſſeſſionem Suecorum rex ducatus aviti imperium ſuſcipere poſſet, illi tanquam in medium conſulturus præeſſe cœpit CHRISTIANUS II comes Palatinus Birckenfeldenſis, atque ſapientiffime terrarum Bipontinarum adminiſtrationem temporibus periculorum & miſeriarum pleniffimis geſſit ad annum uſque MDCLXXXIII, quo Suecorum rex Carolus XI adminiſtratricem eſſe voluit CHARLOTTAM FRIDERICAM, Wilhelmi Ludovici quondam principis heredis viduam. Atque ſereniffimus Chriſtianus II magiſterio aulæ curiæve abrogato, virum generoſiſſimum atque reipublicæ gerendæ peritiſſimum, PHILIPPUM MELCHIOREM STEINKALENFELSIUM dynaſtam, qui illud noviffime tenuerat, primarium porro eſſe in ſenatu, ſed *Praeſidis* titulo deinceps ornari voluit. Sic intercudit illa principum inter purpuratos ac primariorum reipublicæ adminiſtrorum dignitas. Novum vero præſidentium officium, quod ab aulico munere diſjunctum

B 2

ſolum-

mus princeps Chriſtianus II Birckenfeldenſis uſque ad an. 1693, dein vero approbante Suecorum rege Carolo XI adminiſtravit ſua quadam ratione Charlotta Friderica, princeps Bipontina vidua, tandem per pacem Riſvicenſem plane & liberrime ad unam normam P. W. reſtitutus eſt Suecorum rex potentiſſimus Carolus XII illi præfecit producem, *Gabrielem Oxenſtierna*, comitem, Thuronis filium, an. 1699, atque huic d. 28 Febr. 1707 denato ſucceſſit *Henninges L. B. a Stralenheim*, qui cum tandem ſeſe haud fatiſ obſequentem ac liberalem exhibuiſſet STANISLAO LESZINSKI, Poloniarum regi & hoſpiti Bipontino, regis ſui iram expertus, atque per literas regias d. 9. Aug. 1718 Stromſtadii datas non ſolum abdicatus, ſed etiam hac in urbe cuſtoditus, ſucceſſorem an. 1718 accepit *Stanislaum Poniatovſky*, comitem, parentem STANISLAI II, qui hodie in Polonia ſapientiffime regnat. Verum is vix tres meſes ab aduentu ſuo huic ducatu præfuerat, quum Carolo XII rege præmature exſtincto, Guſtavus Samuel Leopoldus imperium hujus ducatus ipſe adiret.

solummodo civile existit, nimium sic affine Cancellarii officio, ex eo tempore cum hoc nunquam junctum visum est. Itaque Steinkallenfelsio præfidi defuncto nemo successus est, sed Cancellariorum auctoritas, qualem per XXXX annos nulli obtigisse viderat Bipontum, revocata exerceri cœpit viguitque in FRID. PASTORIO Procancellario, atque post hunc in CHRISTOPHORO NICOLAI de GREYFFENCRAZ Cancellario. Rediit per vices præfidis dignitas sub initium Gustavi Samuelis Leopoldi ducis in PHILIPPO FRIDERICO SCHORRIO de HASEL, dein libero barone de & a SCHORRENBURG dicto, quo tamen an. MDCCXXVIII ineunte gratia muneribusque orbato (x), Cancellarii honos restitutus est in DAVIDE HAUMÜLLERO a MÜHLENTHAL. Quum autem ille sub finem anni MDCCXXXIII sibi migrandum esse ratus fuisset, atque serenissimus quondam princeps, CHRISTIANUS III, primus ex Birckenfeldensibus dux anno insequenti ducatus aviti regimen suscepisset, adduxit is virum illustrissimum GUILIELMUM ERNESTUM L. B. DE WREDEN, præfidem ante designatum regiminis Sponhemici, qui consilarii intimi ac præfidis Bipontini munia ac dignitates adiret (y); cui gravissimis plurimisque negotiis domi forisque occupato adjungendum duxit serenissima vidua tutrix CAROLINA virum illustrem Ludovicum de Savigny, consiliarium regiminis atque consistorii Sponhemici Trarbacensis, jam directoris cancellariæ & collegæ sanctioris consilii partes suscepturum. Post hujus

-
- (x) Post Schorrenburgii fatum Joannes Henricus ab Hofmann, rei venatoriæ magister, simul aulæ magisterium suscipere iustus est a duce, genero suo, d. 4 Maji 1724. Sed officii hujus ratio neque veteri curiæ magisterio similis neque diuturna fuit.
- (y) Opera ejus usus erat serenissimus dux Christianus III, in celebri illa pactione de successione Bipontina ac Veldentina, quæ Mannheimii an. 1733 d. 23 Dec. confecta fuit.

jus obitum (z) illiusque discessum senatus amplissimi & cancellariæ directio aliquantum temporis relicta est viro perillustri, *Ferdinando de Jacob in Hollach*, consiliario intimo. Sed an. MDCCLV placuit serenissimo principi, ut senatui tutorem & quasi parentem constitueret virum perillustrem PHILIPPUM CHRISTOPHORUM BORNGESSER, cancellariæ tum directoris titulo ornaret, eundemque inter sanctioris consilii collegas versari juberet. Atque hic ipse, virtutibus suis meritisque consecutus nuper est summum consilii intimi & Cancellarii honorem, quem ipsi cum maxime gratulamur, atque seriffimos in annos felicem faustumque patriæ precamur.

I.

Cancellariorum Bipontinorum primus, qui nobis innotuit, est NICOLAUS LANGWERT de SIMMERN, isque familiæ Langwertiorum de Simmern, quæ inter equestres locum invenit, primus parens, quem cum certitudine statuamus (a). Quamvis autem definire haud queamus, quando & quibus gradibus ad dignitatem istam adscenderit, docent tamen ipse primus Bipontinorum dux, STEPHANUS, atque hujus focer FRIDERICUS comes Veldentiæ ultimus literis die ultimo Octobris an. MCCCCXXXIII conscriptis (b), hunc

B 3

suum

- (z) Obiit nimirum vir præstantissimus d. 4 Febr. 1740 relicto unico nominis paterni ac virtutis herede Christophoro Carolo Ludovico de *Savigny*, qui nuper consilii intimi Iltenburgici Biersteinensis honore defunctus est.
- (a) Vide *Jo. Maxim. Humbracht in Stematographia nobilitatis Rhenanae* inscripta: Die höchste Zierde Teutschlands u.
- (b) En earum particulas, quæ huc facere possunt: *Wir Stephan &c. vnd Wir Friederich Graue zu Veldenz vnd zu Spanheim, be-
kennen vnd tun kunt offenbar mit diesem Brief gein allermeng-
lich, das wir angesehen vnd merklich bedacht han, das Nicolaus
Langwirt, von Siemern vnser Cancellor vnd Schreiber lange Jare*